

կազմարժ մը, մին՝ քիչ մը կարճամիտ այն ազնուասիրտ մարդերէն, որոնք վերացական սկզբունքներ կը փորձարկեն մանուկներու վրայ, առանց հաշուի առնելու իրենց պատճառած ցաւերը: Եւ որոնք, առանց ուղեղի, այնքան անգուժ կը դառնան, հակառակ իրենց ունեցած ողջամիտ գիտութիւններուն: Աստուած լաւ կը ճանչնայ քեզ: Ինք է քեզ ստեղծած: Ան չատ լաւ գիտէ թէ ինչ բան կ'ընենք կրել, վասնզի, աշխարհ գալով, Ան կրեց ամէնէն ծանր վիշտը զոր ոչ մէկ մարդ կրած է երբեք: Յիսուսի սիրտը, մարդկային սիրտերէն ամէնէն քնքոյլը, ամէնէն գիրաւհազորդն է: Կը կարծէ՞ք թէ Ան՝ Մարդացեալ Աստուածը, որ իր գիրկը կ'առնէր մանուկները, անծանօթ է քնքուշութեան: Կը խորհի՞ք թէ Ան կ'անգիտանայ ներողամտութիւնը, Ան՝ որ մասնաւոր գուրգուրանք ցոյց կու տար մեղաւորներու հանդէպ: Կը կարծէք թէ անկարող է Ան բնդհանոր աւերած մը՝ վերակազմելու, Ան՝ որ ստեղծողն է ծաղիկներուն, անտառներուն, թիթեռնիկին, արեւին. Ան՝ որ պատշաճ առիթին ցոյց կուտայ մեզի ժպիտը իր գէմքին, ինչպէս կ'ընէ ժամապաշտական աղօթք մը՝ կը խորհի՞ք թէ ձեր մօրմէն նուազ գորովատ է նա ձեզի հանդէպ. նա՞ որ ստեղծած է սիրտը մայրերուն: Ինչու համար ինքզինքնիդ չէք յանձներ Անոր, առանց խտտացնելու ձեր սիրտը, առանց կամակորութեան: Ու տակաւին, ոչ միայն համակերպութեամբ, այլ եւ վստահութեամբ, երախտադիտութեամբ, սիրով: Պէտք է հարցնէք զուք ձեզի ամէն օր. — Վստահ եմ արդեօք թէ յուսահատեցնող տխրութիւնը վատառողջ է եւ փնտաւար: Թէ՛ անիկա երեւոյթն ունի երբեք, չար ծառայող պէս ըսելու Աստուծոյ՝ «Դուն խիստ, անարդար ես, բնաւ չենք կրնար քեզ գոհանել...»: Արդեօք մտածե՞ր եմ ես, թէ՛ նոյնիսկ ծանր յանցանքէ մը ետք, զղջալով հանդերձ գայն, բացարձակ վստահութիւնը, ներուելու ստուգութիւնն է որ մեծագոյն հաճոյքը կը պատճառէ Աստուծոյ: Ձե՞ որ մտիկ եմ ըրած մեր Տէրը: Ու Ան կ'ըսէ միշտ Աւետարանին մէջէն — «Ես եմ... մի՛ երկնելիք... խաղաղութիւն ընդ քեզ...»:

Քրզմ. ԹԱՄ

ԿՐՕՆԱՊԵՏՄԱԿԱՆ

ԶԱՐԶԱՐԱՆԱՑ ԳԻՇԵՐԸ

ԱՆԵԱ ԵՒ ԿԱՅԻԱՓԱՅ ՔԱՅԱՆԱՅԱՊԵՏԱՑ

ԱՊԱՐԱՆԱՑ ՄԷՋ

Պետրոսի երեք ուրացումները Կայիափայի ապարամբին մէջ. — Առաջին կարծիքը որու համաձայն Պետրոսի երեք ուրացումները Կայիափայի ապարանքին մէջ տեղի ունեցած են, կ'առարկուի Ս. Յովհաննէսի այն հատումածով, որ՝ կը պատմուի թէ՛ Աննայի ապարանքին մէջ է տեղի աւանցած առաջին ուրացումը, առաջին հարցաքննութեան ժամանակ, անկէջ վերջն է որ Յիսուս զպիկ Կայիափայի ապարանքը կը տարուի:

Երեք ուրացումները Աննայի ապարամբին մէջ. — Հատին Եկեղեցւոյ Նշանաւոր Հայրապետներէն Օգոստինոս (354 - 430) այս պարագան ամենեւին չէ յիշած, և Ս. Յովհաննէսի պատմութեան վրայ հիմնուելով, ընդունած է անոր ճշգրտութիւնը և ասով Աննայի ապարանքին մէջ կը դնէ առաջին ուրացումը ինչպէս յաջորդ երկու ուրացումները:

Առաջին ուրացման գալով, դժուարութիւն մը չկայ, քանի որ, Ս. Յովհաննէսի կողմէն պատմուած է. Աննա քահանայապետ հարցաքննութենէն վերջն էր որ Յիսուսը Կայիափայ քահանայապետին զրկեց: Բայց Յովհաննէսի պատմութեան վրայ հիմնուելով, ընդունելով, ինչպէ՞ս ուրեմն յետոյ կատարուած ուրացումները կրնան Աննայի ապարանքին մէջ տեղի ունեցած ըլլալ: Ըստ Օգոստինոս հայրապետին, ուրացումներու պատմութեան վրայ հարցաքննութենէն վերջ տեղի ունեցած ըլլալ է շեշտուի, յետահայեց պատմութեան վրէժն է...:

Աւետարանները, կ'ըսէ ան, վերստին իրենց պատմութեան կ'անդրադառնան, Պետրոսի ուրացումը պատմելու համար: Գալով Ս. Յովհաննէսի, ան կը վերապատմէ

Պետրոսի փորձութիւնը և անոր ուրացումը այն ապարանքին մէջ, ուր առաջնորդուած էր»։ այսինքն՝ Աննայի ապարանքին մէջ, ուր՝ բոլոր ուրացումները տեղի ունեցան։ Ալլըմանտ մեկնաբանը որ Միթոսի բարեկամ է, իր ուսումնասիրութեանց մէջ կը շանայ հաստատել թէ, ըստ Համատեսականներու, Պետրոսի երեք ուրացումները Կայիափայի ապարանքին մէջ տեղի ունեցած են։

Իրեն մտիկ ընենք՝ Անայի և առաջ, ըստ Ս. Յովհաննու պատմութեան, առաջին ուրացումը Աննայի ապարանքին մէջ տեղի ունեցած է... իսկ միւս երկուքը հարցաքննութեան ժամանակ Կայիափայի ապարանքին մէջ, քանի որ, Աւետարանին պատմածին համաձայն, Յիսուս յետոյ է որ Կայիափայի ապարանքը տարուեցաւ» (25, 27)։

Ասկայն նոյնիսկ Ս. Յովհաննէսի պատմութեան մէջ շփոթութիւն մը կայ, քանի որ առաջին ուրացումին և միւս երկու ուրացումներուն մէջ տարբեր տեղեր նշանակուած են։ Առաջին ուրացումին վերջ, որ Աննայի ապարանքին մէջ տեղի ունեցած էր, ըսուած է որ ապաստանները կրակ վառած էին «Կային անդ ծառայքն և սպասուրք, խարոյկ արկեալ» քանդի ցուրտ էր, և ջեռնուին. կայր ընդ նոսա և Պետրոս և ջեռնոյր» (ՓԼ. 18)։

Աւետարանիչը աւելի առաջ երթալով, երկրորդ և երրորդ ուրացումներու ժամանակ, նոյն բառերը կը գործածէ. «Աւ Սիմօն Պետրոս կայր. անդ և ջեռնոյր»։ Վերեւ յիշուած տողերէն Աւետարանիչը բան մը կ'ուզէ հասկցնել, թէ՛ երկրորդ և երրորդ ուրացումները կրակի մը շուրջ տեղի ունեցած են, ըստ այն ենթադրութեան թէ՛ առաջին ուրացումը Աննայի ապարանքին մէջ տեղի ունեցած էր։

Երկու ուրացումները Աննայի եւ Կայիափայի ապարանքաց մէջ. — Այս վարկածը որ ոմանց կողմէ առաջ կը բերուի, այն է թէ, առաջին ուրացումը Աննայի, իսկ երկրորդը Կայիափայի ապարանքին մէջ տեղի ունեցած են, շատ համոզիչ չեն թուիր ըլլալ. անոնք կը պնդեն թէ՛ առաջին ուրացումը 13րդ համարէն վերջը գրուած է, ուր կ'ըսուի թէ՛ Յիսուս Աննայի քովը առաջնորդուեցաւ և տեղափոխութիւն մը կ'առաջարկեն իրենց թէ՛զին ի պաշտպանութիւն։

Ասկայն կը մնայ բացատրել ամէն անոնց, որոնք ուրացում մը Աննայի ապարանքին մէջ և երկու ուրացումներ Կայիափայի ապարանքին մէջ ըլլալը կը պնդեն, թէ ինչո՞ւ Համատեսականներուն մէջ, երեք ուրացումներուն Կայիափայի ապարանքին մէջ կատարուած ըլլալուն մասին ոեւէ բացատրութիւն մը չի տրուիր։ Հ. Պուրասսէ, իր կողմէն քննելով ուրացումներու պատմութիւնը, փոխանակ երեքի՝ չորսի կը բարձրացնէ ուրացումներու թիւը։ Աննայի եւ Կայիափայի ապարանքաց նոյնացումը բաղկով մը, ուր՝ Պետրոսի երեք ուրացումները տեղի ունեցան. — Հոս՝ նոյնէն կարելի է ասկէց առաջ Հ. Օլիվիէին կողմէ յայտնուած ենթադրութիւնը յիշել թէ՛ Աննայի ապարանքը Կայիափայի ապարանքին մօտէն էր՝ աւելցնելով նաեւ թէ՛ «նոյնիսկ մէկը միւսին մաս կը կազմէր»։ ինչպէս որ ամէնէն հեղինակաւոր մեկնիչները կը կարծեն։ Անաւասիկ Պր. Ֆուարտի կարծիքը՝ «Անոնք՝ հարաւակողմի գլուխներէն հէտուն մէջէն անցնելով այն ապարանքը հասան, ուր՝ երկու քահապանապետներ կը բնակէին։ Հաւանաբար երկուս քահապանապետները նոյն ապարանքին երկու թեկերուն մէջ կը բնակէին, այնպէս որ, Յիսուս Աննայէն Կայիափայի առաջնորդուելու համար, բակէ մը անցաւ, որ երկուքին բնակութիւնները իրարմէ կը բաժնէր» Պր. Ֆարուս՝ կ'աւելցնէ «էւաւագոյն միջոցն է յայտնել թէ՛ Պետրոս Տէրը ուրացաւ Աննայի եւ Կայիափայի հարցաքննութեանց ժամանակ»։ Ուրիշ մը կ'ենթադրէ և կ'ըսէ «Պետրոս, երբ Յիսուսը առաջինէն երկրորդին առջև առաջնորդուեցաւ, հարցաքննութեան ժամանակ, նոյն կրակին առջև կեցած էր»։

Վերջապէս Պր. Ֆուարտ կը կարծէ հաւատալ թէ՛ «Վերջին Աւետարանչին համաձայն, երեք ուրացումները Աննայի ապարանքին մէջ տեղի ունեցան, իսկ միւսներուն համաձայն, Կայիափայի ապարանքին մէջ։ Հետեւաբար՝ երկու ապարանքները մէկ էին և Ս. Յովհաննէսի 25րդ համարը նկատի ունենալով, Յիսուսը առաջին յարկաբաժինէն Կայիափայի յարկաբաժինը առաջնորդեցին»։

Ասով ընդունուած կ'ըլլայ Աննայի և Կայիափայի ապարանքներուն նոյնութիւնը, միակ առարկութիւնը կը մնայ աւան-

դուժինը, զոր վերև յիշեցինք թէ՛ Աննայի ապարանքը Սիոն լեռան հիւսիսը կը զբտնուէր, կեդրոնական մասին մէջ, իսկ աւելի հարաւ կայափայի ապարանքը կը դնէր:

Իսկ Հ. Օլիվիէն իր կողմէն պատրաստուած յատկացածին մէջ, իբր միջին եզր մը, երկար զուգահեռաձև մը պատրաստած է, երկու վայրերը ներս առնելով: Ան՝ մէկ կողմէն բնակութեանց նոյնացումը, պատմութեան համաձայնութեան համար անհրաժեշտ կը նկատէ, միւս կողմէն՝ աւանդութիւնը մերժելու կը վախճայ, որ երկու որոշ բնակութիւններ ցոյց կուտայ, մին՝ Աննայի և միւսը կայափայի համար:

4.— Երեք ուրացումներն իւրաքանչիւրին մանրամասն նկարագրուիմք.— Առաջին ուրացումը, եթէ երբեք նկատի ունենանք Զորքորդ Աւետարանէին (ԺԲ. 16—17) պատմութեան, տեղի ունեցաւ մեծ քահանայապետին ապարանքէն դուրս: Սակայն Համատեաական միւս երեք Աւետարաններուն համաձայն, ուրացումը տեղի ունեցաւ երբ Պետրոս խաբոյկին (Մատթ. 1:29—58—59, Մարկ. ԺԴ. 67, Դուգ. ԻԲ. 56) քով կը տաքնար: Սակայն եւ այնպէս, կարելի է համաձայնութեան եզր մը գտնել չորս Աւետարանները միասին քննելով:

Հոս, առ ի լուսարանութիւն, կարգ մը միջնորդներու կողմէն կատարուած ուսումնասիրութիւններէն մէջբերումներ կը դնենք. Պր. Պովիէ—Լաբիէն կը գրէ. «Յովհաննէս դրան պահպանութիւն ընող աղախինին խօսելով, Պետրոսը ներս մտցուց, Այս կինը, Պետրոսը տեսնելով որ իր առջևէն կ'անցնէր, անոր ըսաւ, դուն ալ այդ մարդուն աշակերտը չե՞ս միթէ: Պետրոս այս հարցումին ի պատասխան բոլորովին այլայլեցաւ եւ ներս մ'ը պատասխանեց: Հոս, ուրեմն, ուրացումը դրան առջև կատարուած է: Իսկ Պր. Յունասէն կը գրէ. «Բակին մէջ ցուրտ ըլլալով, հոն կրակ վառած էին, եւ Պետրոս ուրիշներու հետ միասին կը տաքնար: Սպասուհիներէն մին, որ Պետրոսը ներս մտցուցած էր, երբ տեսաւ որ Պետրոս կրակին առջև նստած էր, ուշադրութեամբ անոր նայելէն վերջ, ըսաւ, դուն ալ Գալիլիացիին հետ էիր, սակայն Պետրոս բոլորին առջև ուրացաւ: Ուստի, հոս, առաջին ուրացումը մ'ը թէ դրան մօտ, այլ բակին մէջ, կրակին մօտ տեղի ունեցած է:

Եւ Յիշենք նաեւ Պր. Յունաստի կարծիքը այս մասին. «Առաջին ուրացումը, տեղի ունեցած էր այն ատեն երբ աղախինը Պետրոսը ներս մտցուց, և իր խօսքը անոր ուղղեց և արագապէս անցաւ: Իայց, կրակին քով, աղախինը Պետրոսը նորէն տեսնելով, Պետրոս ուրացաւ և խուսէր բաժնուեցաւ: Հոս, կը գիտուի թէ, ուրացումը արդէն դրան քովը սկսած էր, բայց բուն ուրացումը կրակին քովը կատարուած էր: Կարծես թէ, առաջին ուրացումը, երկու անգամ տեղի ունեցած է:

Հ. Օլիվիէն վերի բացատրութիւնը ընդունելով հանդերձ, հետեւեալ կերպով կը բացատրէ եղելութիւնը. «Պետրոս, Յովհաննէսի միջոցաւ ներս մտնելէն վերջ, աղախինը՝ Պետրոսի անցնելու ատեն անոր ըսաւ, ո՞վ մարդ, դուն ալ այդ մարդուն աշակերտը չե՞ս, Պետրոս հպանակով պատասխանեց՝ «Ո՛վ, կը սխալու, չեմ: Այս խօսքէն վերջ, Պետրոս կրակին քով դնաց հոն նստելու համար: Աղախին մը, որ այդ միջոցին բակէն կ'անցնէր զայն դարձեալ հարցաքննեց և Պետրոս իր պաղարկելութիւնը չկորսնցնելով՝ ըսաւ, «Ձեմ գիտեր թէ, ի՞նչ ըսել կ'ուզես, ես զայն չեմ ճանչնար ըսի արդէն»: Այս խօսքէն վրայ, աղախինը խուսարկու ակնարկով մը կրկնեց նորէն. «Բայց, այո՛, դուն ալ անոնցմէն ես: Որուն Պետրոս փութաց պատասխանել. «Ո՞վ մարդ, ե՛ս անոնցմէն չեմ: Ուստի, կրնանք ըսել թէ, առաջին ուրացումը առնուազն երեք ձևերով պատմուած է: Առաջինը՝ դրան իով, երկրորդը՝ կրակին իով, և երրորդը՝ մաս մը դրան քով, մաս մը կրակին քով: Երկրորդ ուրացման դաշէն առաջ, Աւետարանական պատմութեան երբ իրարու հետ ներգաշնակելու համար, կարգ մը ենթադրութիւններ կը տրուին Պետրոսը արագաքննելու համար. «Թերեւս Պետրոս շրջապատէն ազդուած էր, «ձեմնցուցելու վայրը ունէր», «Հարցումներէն շփոթահար», ուղեք «Հեռանալ մութ անկիւն մը պահուելու համար»:

Իսկ ըստ Հ. Վեգրիւի Պետրոս, կ'ուզէր Յիսուսին մօտենալ, տեսնելու համար թէ՛ ի՞նչ պիտի ընէին Տիբոլը: Պր. Մարթէի համաձայն «Պետրոս, կրակին քովէն հեռանալէն վերջ, բակէն դուրս միջնեցաւ, սակայն ապարանքին մօտ տեղ մը ըսպա-

սեց»։ Իսկ ըստ այլոց «Պետրոս բակէն դուրս երթալէն վերջ, գաւիթէն անցաւ և գնաց»։ Այս բանը տեղի ունեցաւ այն առնէն, երբ աքաղաղը առաջին անգամ ըլլալով կանչեց, ինչպէս որ Ս. Մարկոս և միւսները կը պատմեն։ Իսկ Պր. Գամուռի համաձայն, «Աքաղաղին կանչը իրեն յիշեցուց Տիրոջ գուշակութիւնը՝ պարագան և իր հոգին խռովեցաւ»։

Երկրորդ ուրացումը ռւբ տեղի ունեցաւ։ Այս ալ՝ ինչպէս առաջին ուրացման պարագային, երեք ձևերով պատմուած է։

1. Կրակին քովը, դեռ գաւիթը չհասած։
2. Իրան քովը, և 3. Կրակին քովը մօտենալուն։

Արքայ Մարթէն այսպէս կը պատճառաբանէ. «Պետրոս տեսնելով որ, նորէն ուրիշ աղախիւնի մը կողմէն ճանչցուած է, որպէսզի ինորոյ կասկածի մը չենթարկուի, այս կնկան ամբաստանութեան վրայ, աւելի վստահութիւն մը տալու համար փորձեց ինքզինքը արդարացնել»։ Իսկ Հ. Օլիվիէն կ'ըսէ. «Պետրոս կոտորելով որ իր կեցած տեղը առաջինէն աւելի վտանգաւոր է, կրակին քովը մօտեցաւ, յուսալով որ ծառաները և պահակները ուշադրութիւն պիտի ընէին, արդարացնելու համար զինքը»։ Հ. Տիտոն կ'ըսէ. «Պետրոս տեսնելով որ, աղախներ զինքը ճանչցաւ, վերստին կրակին քովը մօտեցաւ, հոն գտնուողներուն մօտ կասկածի չենթարկուելու համար»։

Երկրորդ ուրացումը, շատերու կողմէն կրակին քովը կատարուած է կ'ըսուի։ Իսկ գալով երրորդ ուրացման, բոլորին կողմէն առանց տարբերութեան պատմուած է։

Ղուկաս Աւետարանչին համաձայն, երկրորդ և երրորդ ուրացումներուն միջև մօտ մէկ ժամ միջոց մը կայ։

Ե Զ Բ Ա Վ Ա Յ Ո Ի Թ Ի Ի Ն

Տեսանք թէ, կարգ մը մեկնիչներ Ս. Յովհաննէսը և Համատեսական Աւետարանները իրարու հետ համաձայնեցնելու համար, Աննա և Կայիափայ քահանայապետաց ապարանաց նոյնացումը կամ անոնց իրարու կից գտնուիլը յայտնած էին։ Սակայն և այնպէս, այս վարկածը զօրաւոր հիմ մը չունենալով, պէտք է ուրիշ տեղ մը փնտռել համաձայնութիւնը։ Մարկոս Աւետարանչին, ԺԴ. գլխուն մէջ յիշուած

կէտերը ուշադրութեամբ պէտք է քննենք «Եւ Պետրոս երթալը զհետ նորա՝ մինչև ի ներքս իսկ ի գաւիթ քահանայապետին» (54), «Եւ Պետրոս մինչդեռ էր ի խոնարհ ի գաւթին» (66), «Եւ իբրև ել յարտաքին գաւթին, և հաւ խօսեցաւ» (68)։

Ս. Յովհաննէս Աւետարանին համաձայն (ԺԲ. 15-18), առաջին ուրացումը Աննա քահանայապետի ապարանքին մէջ տեղի ունեցած էր և հոս Ս. Մարկոս Աւետարանչին յիշածը դիւրութեամբ կը լուսաբանուի «Եւ իբրև ել յարտաքին գաւթին», ուրիշ՝ Պետրոս Աննայի ապարանքէն դուրս ելաւ, և երբ Յիսուսը Կայիափայի ապարանքը տարին, Պետրոս հոն ներս մտաւ, ուր՝ երկրորդ և երրորդ ուրացումները տեղի ունեցան։

Գալով Համատեսականներուն, նկատելով որ անոնք Փրկչին Աննայի առջև առաջին հարցաքննութեան մասին չեն խօսած, բնականաբար Պետրոսի առաջին ուրացումը չէին կրնար յիշել։

Հ. Օլիվիէն ի նպաստ իր պաշտպանած թէզին փաստ մը կը գտնէ, ըսելով թէ, Հայերը իրաւունք ունին իրենց հնամենի այն աւանդութեան մէջ, որով իրենց վանքը (Ս. Հրեշտակապետաց) եղած էր Աննա քահանայապետին ապարանքը։ Ուրեմն կը տեսնուի թէ, Աւետարաններու բնագիրները երևաւորօրէն աւանդութեան հետ կապաւորուած մէկ կը գտնուին, թէ՛ Աննայի ապարանքը եւ Կայիափայի ապարանքը ուրոյն տեղեր էին, ո՛չ թէ իրարու կից, այլ՝ որոշ հեռաւորութեամբ մը իրարմէ բաժնուած էին։

Ուստի, առաջին հարցաքննութիւնը և ուրացումը Սիոն լեռան հիւսիսակողմը գտնուող Աննա քահանայապետին ապարանքին մէջ տեղի ունեցաւ, որ մեկուսի շէնք մըն էր։ Իսկ երկրորդ և երրորդ ուրացումները, մին հարցաքննութենէն առաջ, միւսը հարցաքննութենէն վերջը, Կայիափայ քահանայապետին ապարանքին մէջ տեղի ունեցան։

Ամփոփեց՝

ՊԱՐԳԵՒՆ ԿՐԴ. ՎՐԹԱՆԷՍԵԱՆ